
БАХОВ І.С.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувач кафедри
іноземних мов,
Міжрегіональна Академія
управління персоналом,
м. Київ

РОЗВИТОК ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ І КАНАДІ

Стаття присвячена проблемі підготовки вчителів до роботи в полікультурному середовищі канадських і американських шкіл. Автор розглядає передумови становлення і розвитку полікультурної підготовки вчителів, наголошує на завданнях полікультурного виховання для початкової, середньої і вищої освіти.

Ключові слова: полікультурність, підготовка, вчитель, толерантне ставлення, етноцентризм, асиміляція.

Статья посвящена проблеме подготовки учителей к работе в поликультурной среде канадских и американских школ. Автор рассматривает предпосылки становления и развития поликультурного подготовки учителей, отмечает задачах поликультурного воспитания для начальной, средней и высшей образования.

Ключевые слова: поликультурность, подготовка, учитель, толерантное отношение, этноцентризм, ассимиляция.

The article deals with the problem of training teachers to work in a multicultural environment of Canadian and American schools. The author examines the conditions of formation and development of multicultural teacher training, emphasizes the tasks of multicultural education for primary, secondary and higher education.

Key words: multiculturalism, education, teacher, tolerance, ethnocentrism, assimilation.

Постановка проблеми. Реформування національної педагогічної освіти є передумовою гармонійної інтеграції України у світову педагогічну спільноту. Підготовка ініціативної і здатної до самовдосконалення людини, яка вміє йти на компроміси і мирно вирішувати конфліктні ситуації, стає провідним завданням професійної освіти у сучасному світі. Система професійної підготовки вчителя повинна відповідати вимогам гуманізації освіти, формуванню толерантної свідомості і поведінки самого педагога, що стає важливою характеристикою його професійної діяльності.

Теорія і практика полікультурної підготовки вчителів є одним із актуальних напрямків педагогічної освіти. Врахування світового педагогічного досвіду потрібне з урахуванням нагальності зазначеної проблеми, і на наш погляд, у цьому напрямку певний науковий інтерес викликає досвід таких полікультурних суспільств, як США і Канада у силу їх етнічного, культурного, расового різноманіття.

В США і Канаді питанням полікультурної освіти, надається велике значення, і наукові дослідження з теорії і практики полікультурної освіти активно проводяться починаючи з другої половини ХХ століття.

У наукових та політичних колах США і Канади розробляються дві основні – багато в чому протилежні –

моделі соціально-політичного устрою, в межах яких може розвиватися освіта й виховання у багатонаціональному суспільстві: культурна асиміляція і полікультурність (культурний плюралізм).

Завдання статті є висвітлення аспектів сучасної полікультурної професійної підготовки майбутніх учителів у США і Канаді.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Пошуки ефективних шляхів вирішення цього завдання ведуть такі українські педагоги як Р. Агадулін, Л. Голік, Л. Гончаренко, Я. Гулецька, В. Жуковський, В. Кузьменко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, Н. Якса та інші. Дослідники Н. Зінгер, Т. Кошманова, О. Литвинов, І. Тараненко, Т. Чумакова та інші в своїх дослідженнях звертаються до досвіду вирішення цієї проблеми у своїх американських колег.

У США проблема підготовки компетентного вчителя, готового до роботи в умовах широкого расового і етнічного різноманіття в учнівському складі громадських шкіл, набула актуальності ще в 70-х роках ХХ століття. Для характеристики такого вчителя вчені С. Ніето, Гуї-Мін Чоу, К. Гібсон, Дж. Кінг, П. Кларк, Р. Хілл та інші використовують термін «ефективний полікультурний вчитель». Наше дослідження показало, що здобутки американських освітян по підготовці ефективного полікультурного вчителя залишаються

недостатньо вивченими у вітчизняній педагогічній науці.

Чимало зарубіжних (Н. О'Хара [16], А. Хіккі [11]) і вітчизняних науковців (Л. Карпинська [3], Н. Мукан [5], Т. Кошманова [4], І. Гушлевська [2]) об'єктом своїх досліджень обирали різні аспекти педагогічної освіти Канади.

Загальні проблеми канадської педагогіки досліджували Л. Булай (система народної освіти Канади), В. Хорошилова (загальноосвітні школи Канади), М. Лещенко (естетичне виховання учнів початкових класів загальноосвітньої школи Канади) та ін. Вищу освіту Канади, зокрема педагогічну, досліджували М. Красовицький, І. Руснак, М. Смирнова, а також канадські педагоги Дж. Келлі, Дж. Ласнз, М. Фуллан та ін.

Найбільш глибоко ця проблема розглядається в зарубіжних концепціях багатокультурної освіти (Д. Бенке), міжкультурної освіти (П. Бателаан, В. Ніке), глобальної освіти (Р. Хенві). У російській педагогічній науці виникли концепції «Виховання культури міжнаціонального спілкування» З. Гасанова, «Багатокультурної освіти» Г. Дмитрієва. У вітчизняній педагогічній науці також складається традиція полікультурної освіти під впливом теоретичних досліджень українських науковців О.Г. Баранкова, О. Гриви, Т. Клиненко, та ін.

Природа американської національної ідентичності, з її акцентом на символічний патріотизм, національні цінності, національну ідею, багато в чому зумовила асиміляцію іммігрантів. У національній однорідності «засновники» вбачали запоруку національної єдності, державної цілісності. «Досягнення максимальної однакової народу цієї країни повинно поряд з іншими обставинами забезпе-

чити міцність союзу» [1 306]. Так була дана настанова (яка згодом отримала визначення «англокомформістські»), що іммігранти повинні повністю відмовитися від своєї мови, звичаїв та традицій і перейняти мову, спосіб життя й систему цінностей англосовної більшості.

Поглинання іммігрантів панівною культурою було центральною легендою формування нації. Так з'явилася метафора «плавильний котел», яка визначала сутність американської нації і припускала, що культури іммігрантів змішуються і переплітаються.

Характерною особливістю імміграції у США в другій половині ХХ ст. стала зміна її етнічного складу за рахунок країн, що розвиваються. У ряді штатів чисельність «небілого» населення почала перевищувати чисельність білого. Особливо швидкими темпами почала розростатися іспаномовна спільнота, яка поступово перетворюється в найбільшу за чисельністю. Передбачається, що до 2050 р. найбільшою національною групою будуть іспаномовні американці (мексиканці, кубинці, пуерториканці та ін.) вони будуть складати 21% від загального населення, слідом за ними йдуть афроамериканці (16%). Перепис населення від 1990 р. показав, що 80% населення Америки вважають себе «білими» 12% - «темношкірими» і 9% - іспаномовними. Але, як показують демографічні дослідження, проведені в США на початку ХХІ ст., іспаномовні громадяни Америки вперше в історії перевищили за чисельністю афроамериканців. [18].

В США склалися історичні умови, які визначили потребу спрямування до політики полікультуралізму. США – країна, створена в результаті революції проти британської влади, федеративна держава з ліберальною ідеологією.

Зростання етнокультурного різноманіття, виникнення пов'язаних з цим проблем, призвело до розуміння необхідності полікультурної політики у сфері освіти.

Введення принципу полікультурності до зарубіжної політичної й педагогічної практики простежується, починаючи орієнтовно від середини минулого століття. На Американському континенті, на противагу початкові ХХ ст., коли відповіддю на все зростаючу культурну різноманітність унаслідок імміграції була політика відвертої асиміляції менших етнокультурних груп, активізація боротьби за рівні права на здобуття освіти в 1950-і роки висунула на перший план проблему й завдання виховання міжкультурної терпимості й порозуміння. Тому цілком закономірним стає виникнення в Канаді та США в 60-х роках минулого століття понять «*полікультурність*» і «*мультикультурне суспільство*» [7; 9].

У Канаді мультикультуралізм запроваджується як офіційна державна політика в 1970-і роки в руслі новітніх змін у схемах імміграції у зв'язку зі значним зростанням потоку переселенців різної етнонаціональної й культурної приналежності до цих країн. У США полікультуралізм поширився у 70-і роки минулого століття, але трохи в іншому контексті й із відмінним значенням, ніж у Канаді, і стосувався головним чином правозахисних рухів за рівний із білими громадянський і соціальний статус афроамериканців.

70-і роки ХХ століття позначилися прогресивними тенденціями в освіті, зокрема, ініціативним започаткуванням розробки особливих програм полікультурного виховання й навчання іммігрантів, представників етнокультурних і расових меншин [10]. Отже, запровадження ідей полікультуралізму до навчально-виховного процесу

освітніх закладів у багатьох країнах засвідчило *визнання суспільством цінностей культурного різноманіття*.

Природа національного складу американського суспільства вимагає полікультурної підготовки вчителів. Незважаючи на зростання культурної, расової та етнічної різноманітності, у Сполучених Штатах багато років продовжували «підготовку майбутніх вчителів, орієнтуючись на роботу в школах з однорідним білим, високотимованим, орієнтованим на досягнення учнівським складом, приміських жителів, з повних сімей» [12, 18].

Реформа американської системи початкової і середньої освіти ставить перед університетами і коледжами вимог підготовки компетентних, висококваліфікованих вчителів для всіх учнів. У доповіді Національної комісії з навчання і майбутнього Америки (*National Commission on Teaching and America's Future*) зазначається, що лише вчитель з високим рівнем професійно підготовки та особистісного розвитку здатний допомогти молоді досягти високого рівня інтелектуальної і соціальної компетентності в умовах плюралістичного, високотехнологічного суспільства [20, с.10].

Полікультурність знайшла відображення в програмах і стандартах вищої освіти США. Американська Рада зі стандартів вищої освіти розробила документи, згідно з якими освітні програми повинні виховувати в студентів здатність мирно вирішувати міжнаціональні конфлікти. Життєво важливим є те, щоб сьогоdnішні студенти вчилися ефективно сприймати різні ідеї, цінності, культури. Не слід дувати цьому означає сприяти створенню суспільства, в якому домінують ворожнеча і міжнаціональні сутички. У стандартах автори закликають керівництво вищих навчальних закладів

усвідомити зростаючу різноманітність суспільства, важливість виховання толерантного ставлення до подібного плюралізму на користь суспільного розвитку [6].

Проблемами полікультурного виховання в США займаються також інститути спеціальної педагогічної підготовки: Національна Рада Акредитації педагогічної освіти (*The National Council for the Accreditation of Teacher Education*). Інститут Монтессорі (*Montessori Educational Institute of the Pacific Northwest*), Американська Асоціація коледжів педагогічної освіти (*The American Association of Colleges of Teacher Education*) тощо. Національна Рада Акредитації педагогічної освіти наполягає на диференційованому підході до навчання представників різних національностей, етнічних груп, і, у зв'язку з цим, на наявність різноманітних програм навчання.

Американська Асоціація коледжів педагогічної освіти пропонує включити полікультурне виховання в програми підготовки вчителів. На їхню думку, ці програми повинні включати наступні аспекти:

Соціокультурний аспект, який передбачає знайомство з іншою культурою через вивчення другої мови. Вчитель повинен вміти побудувати місток між попереднім культурним досвідом дитини і новим культурним оточенням, включаючи культуру школи. Тому, у першу чергу, він повинен усвідомити своє культурне походження і вміти оцінити та толерантно сприйняти культурну спадщину кожного учня у диверсивному класі (класі з різнорідним учнівським складом).

Мовний аспект. Вчитель повинен добре знати теорію і володіти методами ефективного вивчення другої (нерідної) мови. Майбутній учитель повинен вміти інтегрувати знання рідної

мови учня в процес вивчення ним іншої (англійської) мови.

Пізнавальний аспект. Він включає глибоке розуміння розвитку пізнавального процесу учнів. Майбутній учитель повинен вміти складати різні навчальні програми, враховуючи пізнавальний розвиток усіх учнів класу, незалежно від їхнього походження, фізичних і розумових здібностей. Вчитель також повинен бути готовим навчати учнів методам активізації їхніх пізнавальних та соціально-емоційних навичок для вирішення проблем і вмінню критично мислити [19].

Сучасний етап становлення педагогічної освіти Канади (кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст.) відзначився суттєвими освітніми реформами, в ході яких професія вчителя стала більш престижною та шанованою, внаслідок чого підвищилися вимоги до вступників в університети на освітні факультети та вимоги до одержання вчительського сертифіката [3].

«Історія освіти Канади бере початок з процесу відокремлення провінцій від американських колоній і визнання королівської влади Британії, де монополістом у галузі освіти на той час була англіканська церква. У результаті запозичені теорія та практика британської освіти були модифіковані крізь призму американської демократії і виявились у рівності права на освіту всіх громадян, а не тільки аристократії». Прийнятність демократичних основ у поєднанні з монархічним характером державного правління створило новий якісний ціннісно-функціональний освітній продукт, що у період цивілізаційних змін став гнучким до вимог часу.

Зважаючи на федеративний устрій державного управління Канади, можна відзначити рівні функціонування окремих структурних підрозділів. Зо-

крема, на національному рівні було створено Раду міністрів освіти, головною метою якої стало забезпечення процесу обміну поглядів на освітню політику серед провінційних рад та узагальнення статистичної інформації.

Змістовним дослідженням визначальних підходів до розуміння полікультурності в американській педагогічній теорії і практиці є наукова розвідка К. Гранта й К. Слітер «Аналіз полікультурного виховання у Сполучених Штатах» [17]. Узагальнюючи надбання в галузі виховання в полікультурному середовищі у США, автори зосереджують увагу на п'яти основних чинниках, якими, на їхню думку, визначається його значимість:

1. паралельне усвідомлення оригінальності власної культури й існування різноманітності культур;
2. наявність толерантного ставлення до носіїв інших культур як основи налагодження стосунків між людьми;
3. взаємодія (наприклад, освіта) представників різних культур у межах єдиного соціально детермінованого простору (професійне об'єднання людей, навчальна група тощо);
4. забезпечення освіти й виховання на національних і загальнолюдських цінностях;
5. реалізація принципу полікультурності сприяє створенню однакових соціокультурних умов і можливостей для носіїв різних світоглядів незалежно від соціального статусу, етнічної, *расової належності чи релігійних та інших переконань* [17:442].

Оскільки канадське суспільство постійно стає все більш культурно неоднорідним, на вимогу часу *освітня система Канади має стати гнучким інструментом перетворення суспільної свідомості на засадах полікультурності,*

а не відтворення й поширення концепції монолітного в культурному відношенні соціуму. Такий загальний висновок знаходимо в наукових розвідках канадських учених К. Ау, Дж. Кехое, А. Меленчука, К. Мудді, В. Оберландера й ін. [8, 13, 15].

Адже, як із прикрістю зазначають дослідники феномену канадського полікультуралізму Є. Кругли-Смольська й К. Маклеод, на початку ХХІ століття канадському суспільству все ще притаманні інокультурна упередженість, особистий та інституціалізований расизм, етноцентризм та інші вияви соціокультурної нерівності [14:8].

Таким чином, освітні системи США і Канади як соціальні інститути, які чи не найбільше впливають на формування суспільної свідомості, повинні здійснювати полікультурне виховання на всіх рівнях від початкової і до післядипломної та освіти впродовж життя. У зв'язку з цим виокремлюють диференційовані завдання полікультурного виховання для початкової, середньої і вищої освіти, а також держави й суспільства в цілому. Отже, *на рівні початкової та середньої освіти педагогічний колектив повинен реалізовувати такі завдання полікультурного виховання:*

- упродовж навчально-виховного процесу вирішувати питання культурного різноманіття, акцентувати увагу школярів на загальнолюдських і національних особливостях;
- критично оцінювати освітній процес і навчальні плани задля забезпечення гарантій розвитку школярам будь-якого соціокультурного чи расового походження у відповідності до культурного різноманіття американського і канадського суспільств;
- створювати цілісний виховую-

чий простір і настроїв взаємодовіри й злагоди, за яких етнокультурні відмінності знаходять підтвердження й повагу.

- залучати учнів до діяльної взаємодії з культурними об'єднаннями у формах позитивного розвитку міжкультурної спільноти, соціальних проєктів і глобальних ініціатив, сприяння формуванню активної і водночас критичної політичної позиції [14:8].

На рівні вищої школи завданнями полікультурного виховання є:

- співпраця з педагогічними навчальними закладами з метою забезпечення належної фахової кваліфікації вчителів і викладачів у питаннях полікультурності для здійснення ефективнішої виховно-навчальної взаємодії в умовах багатокультурного аме-

риканського і канадського суспільств;

- співробітництво педагогічних навчальних закладів із культурними громадами для залучення їхніх представників до педагогічної освіти й процесу підготовки педагогічних кадрів [14:9].

Висновки.

Аналіз розвитку полікультурної освітньо-виховної політики США і Канади засвідчив найвагоміше значення спільних зусиль громади й держави в піднесенні системи полікультурної освіти, котра сьогодні охоплює всю організаційну структуру освіти країни й послідовно реалізується на рівнях початкової, середньої та вищої освіти й освіти впродовж життя. При цьому провідна роль належить закладам педагогічної освіти як координаційним і підготовчим центрам у її втіленні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гершунский Б. С. *Философия образования* / Б. С. Гершунский. – М. «Совершенство», 1998, – 608 с.
2. Гушлевська І. В. *Трансформація професійних функцій вчителя в умовах інформаційного суспільства (на матеріалах США і Канади)* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / І. В. Гушлевська. – Луганськ, 2005. – 21 с.
3. Карпинська Л. О. *Формування професійної майстерності майбутніх учителів у системі вищої педагогічної освіти Канади* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Л. О. Карпинська. – Одеса, 2005. – 21 с.
4. Кошманова Т. С. *Розвиток педагогічної освіти у США (1960 – 2000 рр.)* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Т. С. Кошманова. – К., 2002. – 40 с.
5. Мукан Н. В. *Система професійної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Канади* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. В. Мукан. – К., 2005. – 23 с.
6. *Поликультурное образование в США и Канаде.* – [Електронний ресурс] URL: <http://old.prosv.ru/metod/dgur/index.htm/>. Дата звернення : 26.06.2015.

7. Anchan J. *Multicultural Education. Course Outline* / J. Anchan, H. Bissoon. – Winnipeg : UoW, 2007. – 12 p.
8. Au K. H. *Cultural Identity and Learning to Teach in a Diverse Community* / K. H. Au, K. M. Blake // *Journal of Teacher Education*. – 2003. – No 54 (3). – P. 192-205.
9. Banks J. A. *Educating Citizens in a Multicultural Society* / J. A. Banks. – New York : Teachers College Press, 1997. – 177 p.
10. Hayward J. (Ed.). *One Heart, Many Colours : A Newspaper-in-Education Multicultural Kit* / J. Hayward (Ed.). – Edmonton, AB : Alberta Education & Alberta Multiculturalism Commission, 1992. – 48 p.
11. Hickey A. *The Virtual Teacher Centre: An Online Learning Community* / A. Hickey. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ctffce.ca/publications/pd_newsletter/PD2003_Volume3-4English_Article4.pdf.
12. Irvine J. *Transforming for the 21 st century* // *Educational Horizons*. – 1990. Fall. – p. 16-21.
13. Kehoe J. *A Handbook for Enhancing the Multicultural Climate of the School* / J. Kehoe. – Vancouver, BC : Eastern Educational Development Group, 1984. – 77 p.
14. Krugly-Smolka E. *Multicultural Education : A Place to Start* / E. Krugly-Smolka, A. McLeod Keith. – Toronto : Canadian Association of Second Language Teachers, 1997. – 26 p.
15. Moodley K.-A. *Beyond Multicultural Education : International Perspectives* / K.-A. Moodley. – Calgary : Detselig Enterprises, 1992. – 108 p.
16. O'Haire N. *Teacher Perspectives on Technology* / N. O'Haire. – Fall, 2003. – V. 3, Issue 4. – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.ctffce.ca/publications/pd_newsletter/PD2003_Volume3-4English_Article1.pdf.
17. Sleeter C. E. *Analysis of Multicultural Education in the United States* / C. E. Sleeter, C. A. Grant // *Harvard Educational Review* (57). – 1987. – No. 4. – P. 421-444.
18. Stevenson D.K. *American Life and Institutions* / D.K.Stevenson. – N.Y. – Ernst Kent Verlag, 1996. – 176 p.
19. *The American Association of Colleges for Teacher Education* / – [Електронний ресурс] URL: <http://aacte.org/> Date of view: 26.06.2015.
20. *What Matters Most: Teaching for America's Future. Report of the National Commission on Teaching & America's Future, September 1996.* – 178p. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.nctaf.org/documents/What-MattersMost.pdf>